

Dr. Mályiné Rubé Katalin

Káli-Horváth Kálmán

„A lélek portréfestője” kortárs képzőművész bemutatása

ÁRNYÉK

Minden alkotó esetében meghatározó lehet a gyermekkori háttér Káli-Horváth Kálmán esetében azonban döntő fontosságú. Ezért röviden ismertetem. Két éves korában állami gondozás alá helyezték. Neki már az intézet jelentette az „otthont”. A Szabolcs-Szatmár-Bereg megyei nevelőotthonok többségében (Nyírbátor, Baktalórántháza, Berkesz, Tiszadob, Nyíregyháza) megfordult. Az óvodai időszak nyugalma után -ahol Kálmán göndör haja miatt az egyik óvónő kedvence volt- nehéz általános iskolás évek következtek. A dzsungel törvényei voltak a mérvadóak:”aki erősebb, azé a zsákmány”. A zsákmány bármi lehetett. A nevelők bármit megtehettek velük. Meg is tettek sok borzalmasat.

Sok társához hasonlóan talán örök reményvesztetten élné a hajléktalanok életét, ha nincs Havasiné Edit néni –egyike a kivételesen emberséges nevelőtanároknak- és Sárosi Attila mévésztanár, aki rajzsakkört tartott a községi általános iskolában. Edit nénitől látta, lehet tisztességes életet is élni, a rajztanár esetében pedig annak eredeti művészeti gondolkodása és magatartásformája volt nagy hatással rá. Balogh Tibor grafikussal együtt meghatározónak tartja személyiségét képzőművészeti érdeklődése ébredésében.

Fontos leszögezni, hogy 10 éves korától kezdve számára nem hobbi, hanem létforma az alkotás. Iskolán kívül, de gyakran az órák alatt is rajzolt, festett. Szegény gyerekként a legolcsóbb eszközöket: a grafit ceruzát és a vízfestéket kezdte használni. Napi 4-5 órát rajzolt és festett. Az eredménye hamar meglett, mert általános iskolás éveinek végére már érett képzőművészek is mesteri jelzőkkel illették.

Ez kiváló iskola volt számára. Ezt követően - bár grafikusnak készült, de akkoriban még nem volt szabad választási lehetőség a vidéki intézetekben – a tiszadobi gyermekvárosban kellett szobafestő szakmát szereznie.

FÉNY

Itt újra összetalálkozott az időközben más intézetekbe keveredett barátaival, Vári Zsolttal és a már említett Balogh Tiborral valamint Kiss Sándorral, aki jelenleg ikonokat fest. Létrejött egy kis önképzőkör. Egymást támogatva, ugyanakkor egymással versengve rajzoltak, festettek. A könyvtár képzőművészeti albumjait rongyosra elemezték, hogy rájöjjenek, melyik képet, hogyan voltak képesek megfesteni a nagy elődök. Különösen a reneszánsz polihisztorai, a klasszicista alkotók és az impresszionisták voltak nagy hatással rájuk. Rengeteg képet másoltak tőlük. Tudtukon kívül követték a reneszánsz művészeti oktatás módszerét, ahol szintén bevett szokás volt elzarándokolni neves alkotásokhoz és másolatot készíteni róluk. Ők is abban a reményben tették, hogy ezzel a mester technikáját is megtanulják. Hasonló okból nem lekicsinyelendő a másolás szerepe, mert ez által sajátíthatta el Kálmán valamennyi művészeti stílust és a hozzájuk kapcsolódó alkotói technikákat. Egy nagy kísérletező, felfedező periódus volt a tiszadobi időszaknak ez a három esztendeje. Az aquarell-festést itt már felváltotta a tempera festék, mellyet ugyan csak professzionális módon tanultak meg alkalmazni.

Tiborral a közösen elvégzett szobafestő szakma után porcelánfestőnek felvételizett. Mindkettőjüket felvették Sátoraljaújhelyre, de Tibor nem tudta elviselni az új környezetet, a kollégiumi életet, ezért visszament Tiszadobra és egy újabb, ezuttal fémipari szakma elsajátításába kezdett. Kálmán azonban kitartó maradt és a híres Hollóházi Porcelán Gyárban kitűnő eredménnyel sajátította el a porcelánfestés tudományát. Hétfévente visszatért a tiszadobi bázis intézetbe, ahol továbbra is együtt festett alkotókörös társaival. Ezt az időszakot azonban már az olajfesték uralja. Ez így is marad még hosszú ideig. A sátoraljaújhelyi-tiszadobi periódus tovább segítette abban, hogy valóban professzionális művésszé váljon, hiszen a technikai ismeretszerzésen túl, az intenzív művészettörténeti oktatásnak köszönhetően megérthette a társaival ezerszámra másolt mesterművek társadalmi hátterét, a kort, amelyben a művek megszülettek és azt is, hogy akkor miért számítottak merésznek, újszerűnek, esetleg megbotránkoztatónak. Technikai virtuozitása miatt itt már gyakran került abba a számára frusztráló helyzetbe, hogy az őt oktató művésztanár az ő elismerő véleményére vár. A képzőművészeti érdeklődés mellett megerősödik egy addig rejtett művészeti ág iránti tehetségének kibontakoztatási lehetősége is. Ez a versmondás. Sorra nyeri az országos versmondó versenyeket.

Folyamatos tiszadobi visszatérései alatt erősíti barátjában a gondolatot, hogy a feladással kútba esett porcelánfestő szakma után menjen vele Tiszavasváriba, mert ha érvényesülni akarnak és kitörni az állami gondozottakra determinált sorsból, akkor le kell érettségizniük. Így is történt. Kálmán azonban a pódiumi sikerein felbátorodva színész karriert forgat a fejében. Tibor pedig az énekléssel kezd kacérkodni. Közös, nagysikerű, zenés-verses József Attila esteket is tartanak.

RAGYOGÁS

Kálmán versmondóként az 1996-os X. Jubilleumi KI-MIT-TUD? Televíziós Tehetségkutató Verseny döntőbejutott versmondójaként hirtelen országosan is ismertté válik. Leérettségizik, de ezzel egy időben epizód szerepet kap a Nyíregyházi Móricz Zsigmond Színház Vágy villamosa című előadásában. Pesten színtanodába jár, de időközben a Duna Televízióba kerül, ahol hosszú ideig 2007 elejéig bemondóként, hírműsorvezetőként dolgozik. Bár folyamatosan alkot előadói és televíziós szereplői énje kerül előtérbe. Ezzel azonosítják. Ebben az időszakban Tibort felvették a Képzőművészeti Egyetemre, aki egy ideig nála talál szállást tovább erősítve egymás képzőművészeti és pódiumi ambícióit.

Vári Zsolttal megalakítja a magyarországi roma képzőművészeket tömörítő egyesületet, a Magyarországi Roma Galériát. Az intézetből kikerülve ráébred szüleitől örökölt cigányságára. A magyar mellett megjelenő második identitás megformálásának útját a Magyarországi Roma Parlament által szervezett Nyári Alkotó Táborok tartják össze. Itt ráébred, nincs egyedül. Őt azonban a szocializmusban a cigány származású képzőművészekre erőltetett naiv stílus nem vonzza, hiszen a professzionális festészeti stílus felé orientálódik. Nem akar megfelelni elvárásoknak. Képességeit maximálisan igyekszik kibontakoztatni. Gyakran egyetlen időintervalumban is több művészettörténeti stílusban alkot. Néha a hiperraalista, olykor a modern, de nem absztrakt felületkezelést és képi építkezést választja.

Kálmán 2007 szeptemberétől European Volunter Service projectjének keretében Dániában a International Bible College képző-és drámaművészeti vendégtanára. 2008 szeptemberétől, egyben hallgatója is az intézménynek. A 2007-es esztendő megtermékenyítően hatott egyedi művészeti világának, szín és felületkezelési technikájának kialakításában. Stílusa a hosszú évek minden technikát elsajátítani szándékozó törekvései után elkezdett alakot öltetni. Korábban is fel-fel csillantak egy-egy alkotásban, de most leülepedve, markánsabban és következetesebben mutatkoznak meg.

Árvácska című, az ezredfordulón készült alkotása már jelzi a bimbót, melyből ezek a virágok sarjadtak, de utána még folytatódott az útkeresés. Sajnos erről nem tudok képet mellékelni, de megtalálható a Miniszterelnöki Hivatal gyűjteményében. Azon a képen egy jellemző gyermekkori pillanatkép látható. Egy kis gyerek, bozontos hajjal törölgeti egy bádogtányérból kenyérhéjjal a maradékot. Láthatólag frissen került az intézetbe. Onnan látjuk, hogy a cselekmény egy menhelyen merevedik alkotásba, hogy három másik, nagyobb fiú is vele eszik az asztalnál. A fő alak a kisfiú, akin színes, piros-fekete csikos pulcsi van realista módon, plasztikusan. A még romlatlan személyiséget is megjeleníti a gyermeki tekintetben, a mozdulat, a kéz és arc gömbölydedségében. Mint egy elárvult, szeretetreméltó énekesmadár fióka varjakkal körülvéve. Azért használom ezt a hasonlatot, mert a másik három alak hideg színekkel van megfestve. Kevésbé törekszik esetükben a személyiség ábrázolására. Ők szürkés-kék egyenruhát viselnek és hajviseletük is meglehetősen hasonlatos. Tekintetük és mimikájuk fásultságot áraszt. Már ekkor is tudatosan alkalmazta a hideg és melegszínek valamint a képi egységek kidolgozottságbeli különbségeit a történetmesélés érdekében. Pusztán ezekkel az egyszerű, de tudatosan alkalmazott technikai fogásokkal bárki, aki látja a képet pontosan érti, érzi a szituációt, amelyet megörökített és akaratlanul is továbbgondolja a képet. Talán azt is elszörnyedve látja, hogy egy későbbi periódusban ugyanezekkel a szereplőkkel egy hasonló vacsorán már négy elfásult tekintetű fiú ülne az asztalnál reménytelenül tekintve az üres bádogtányérba. Az a bádogtányér lehetne tele is, lehetne fényes is, de szürke és üres, mint a jövőjük, melyet a kép sejtet. Négy alak, négy bádogtányér, egy asztal, egy stilizált, lágyan, mégis elnagyolt felületként kezelt háttér. Minden tökéletesen a képi üzenet szolgálatába állítva. Nincs itt spontanitás, esetlegesség. Tudatosság, megtervezettség, a technikai képzettség hadrendbe állítása, az önző, magamutogató bravúros és látványos technikák sarokba állítása. De pontosabb úgy fogalmazni, hogy nem hisz egyetlen irányzat, stílus egyigazságában. Mindent felhasznál, eklektizál, saját művészeti olvasztótégelyében, hogy úgy fejezzen ki egy gondolatot vagy egy személyiséget, ahogyan az benne él. Ezt nevezhetjük professzionális művészeti hozzáállásnak.

Jót tett neki, hogy nem erőltette a Képzőművészeti Egyetemre való jelentkezését, mert nem jött ki onnan azzal a beteges frusztrációval, hogy kényszeresen teljesen újat akarjon az emberek arcába vágni. Úgy gondolja, hogy nincs új a nap alatt. A műalkotások most is emberek által készülnek, ezért benne és mögötte is ott kell legyen az emberi szellem. Ezt az ősidők óta meglévő, művészetet előhívó alkotói magatartást nem tudják pótolni vagy felülírni a modernkedő, hözöngő, lélektelen technikai felületességek. Rövid távon lehet népszerű, de szeretni őket nem lehet. Rajongani értük egy

divathullámra felülve igen, de a divat változik a művészet állandó értékei azonban éppen állandóságukból adódóan maradnak. A Reneszánsz után a művészet meghalt mondták. Mi újat, vagy jobbat lehet még teremteni Leonárdó vagy Michelangeló, Raffaelló után?

Káli-Horváth Kálmán úgy gondolja:

„Ebbe a kérdéspirálba becsavarodva semmilyen értelmes választ nem képes adni az ember. Nem be, hanem ki kell csavarodni ebből a önmegvalósításba hajszoló szemléletből”.

Hosszú ideig alkotott a legkülönbözőbb művészeti stílusokban, hogy megismerje képességei korlátait. Úgy hiszi, hogy az alkotói folyamat (nem annak imitálása) a teljesség szimbólumához, a gömbhöz hasonlatos. Mint fogalmaz:

„A gömb belsejében fogan, és addig-addig gyarapszik az ismeret és tudás mígnem egyszer csak az alkotóerő megrepeszi a gömb burkát és a termékeny magma új kérget hoz létre a burkon. A gömb, gömbb marad, de mégis más arca lesz. Mert mindent érzékelhetünk az új felületet szemlélve abból, mi az ami a mélyben a burok alatt van.” **Nem óhajt abba a sorba beállni, hogy előbb megteremt egy burkot, de belül nincs semmi. Az ilyen burok, ha megreped darabokra is hullik. Szemétdombra kerül, amit lomtalanításkor tűzre vetnek. Ezért nem érdemes alkotni.**

ÚJ UTAKON

Új alkotói periódusában egy modern anyaggal, az akrill festékekkel dolgozik. Ez azért is érdekes, mert pimaszul szembe megy azzal a magyarországi sznob felfogással, hogy az olajfesték az érték. Anyagválasztását azonban nem a konfrontálódás szándéka vezeti. Egyrészt most nem itthon alkot, másrészt csak idehaza ennyire beszűkült a közeg. Ő pedig, mint tudjuk, Dániában bontakoztatja jelenleg művészetét. Az akril egy vízben oldódó festék, mely megszáradva már vízben oldhatatlan felületet hoz létre. Legalább olyan kihívást jelent vele festeni az olajfestékeken elkényelmesedett, a reneszánsz kori tempera technikát el nem sajátított művészeknek, mintha toalettpapírral szeretnének finoman kidolgozott aquarell képet festeni. Ami nem lehetetlen, hiszen az intézetben felnőtt Káli-Horváth Kálmánnak ezt is meg kellett tanulnia, ha a semmiből alkotni akart valamit. Megdöbbenő az a gyermekportré, melyet ezzel a modern anyaggal, az akrillal festett. Az olajfestékekkel kitűnően megfestett arcképeken megedződött tekintete is kikerekedik. Azaz hogy csak kerekedne, ha tudnák, hogy nem olajfestményről van szó.

Mint láthatjuk, a háttér alapvetően hideg, kellemes kék tónusú, finoman enyhe rózsaszín tónussal megtörve. A háttér nem lényeges. Ha nem egy pufók, gömbölyded, bájos gyermekarcról lenne szó a háttér bátrabban kezelt, textúrájában is plasztikusabb módon építkezne. A ruházatánál már megfigyelhetjük, hogy bár törekszik a plasztikusságra, de nem dolgozza ki olyan lágyan, mint az arcot. Ha portréről van szó, az arckép a lényeg számára. A többi csak szolgálja a célt. Ez nem hanyagságot jelent, mint ahogyan erről meg is győződhetünk a képet szemlélve. Láthatjuk, hogy az arc tónusai plasztikusak, mégis visszafogottak. A haj sincs hajszálanként megfestve. Egy ilyen finoman kidolgozott arcot megfestve könnyen eshetnénk ebbe a hibába. Szépen fel van rakva a haj tömege, formája, a sötét és világos tónusok. Nem él azzal a tetszetős megoldással, hogy sárga, elkápráztató színekkel tupírozza fel a kislány szőkeségét. A szemöldököt sem látjuk szálanként megfestve és különösebben a szempillák sincsenek kihangsúlyozva. Minden olyan természetesnek hat, hogy már-már hajlamosak lennénk a fotóhoz hasonlítani, ha nem éreznénk, több annál. Ennek a kislánynak a szemébe nézhetünk. Nem üres a tekintete. A festmény 50x60 cm vászonra készült. Egy Rose nevű kislányt ábrázol, akit a művész tanít is a dániai főiskola családos hallgatói számára alapított óvodában. Érződik ez a személyes ismeretség ezen a lehelet finom ábrázoláson.

Érződik, hogy az alkotó sokszor símogatta ezt a kis orcát. Az óvodai nagyobb fiúk előll bizonyára nem egyszer fordult segítségkérő pillantással a művész felé. Talán ez is egy ilyen pillanat? Hiperrealizmus amit látunk? Úgy ad többet egy fényképnél, hogy nem versenyzik vele. Valóságszerűen mutatja be azt, ő hogyan látja a kislányt. Szubjektívebb a fényképnél. A fénykép képalkotó hibáit nem is alkalmazza. Annak a technikai kihívásnak, amit a művészet számára a fotómasinák megjelenése jelentett elébeállt és megfelelt neki. De nem a rideg realitáson keresztül alkot. Sokkal inkább szubjektív realista módon ábrázolja portré alanyait.

ZÁRÓ AKKORD

A következő alkotása szintén ezt a szubjektivitást hangsúlyozza ki sokkal érzékletesebben. A festmény sarkába szerkesztve megtekinthetjük az eredeti képet is amely alapján dolgozott.

Jól látható, hogy a fényképet, mint egy vázlatot használta csupán. Annak borzalmas fény-és színviszonyait nem igyekezett újraalkotni. Ezt az eszkimó kislányt is tanította az óvodában. Az egyik kedvence volt. Ezen a képen az apa nélkül kollégiumi létformában felnövő kislány kvázi „apára-lelt” idilli pillanatává gyúrja a minőségileg kifogásolható fényképfelvételt. Kellemes tónusú hideg kék színei a háttérben és a nem túl lényeges képalkotó részeken szintén feltűnnek, mit névjegy, amely keretet ad a képnek és összetartja a kompozíciót. Vessünk egy pillantást a fotóra! A háttérben az apa szerepét egy rövid időre betöltő fiatalember kevésbé közel és lentebb helyezkedik el a képen. A gyermek az uralkodó személy a képen. Érthető, hiszen a kislány anyja készítette a fotót.

A jó festő azonban saját gondolatai, élményei, információi (látsd. A gyerek apa nélkül nő fel) alapján a háttérben zajló dolgokat is sejteti a képen. Egy teljesebb valóságot ábrázol. Ez realizmus szintén, de nem a szemköztyéki barázdák túpontosságú meghúzásának realizmusa.

Ezzel a képpel is történetet mesél, mint a fentebb említet, ezredfordulón készült Árvácska című képe esetében, -melyet egy rossz minőségű telefonon készült fotó alapján Csernus Tibor munkáihoz hasonlítottak-.

Visszatérve az elemzett műre. A Sikkersoq és Olivér című alkotás megéreztet velünk valamit az apátlan kislány apai szeretet utáni vágyából. Mintha ringatózó idilli pillanat szemtanúi lennénk. A felületkezelés, az impresszionistákat eszünkbejuttató festési mód mellett a modern portréfestészet bátorságát is reprezentálja a mű (ez utóbbi Olivér portréját szemlélve láthatjuk a legmarkánsabban). Ez a kép is több a fotónál. Sokkal többet mond el. A kompozíció megváltoztatásával pedig még meghittebb kapcsolat alakult ki a képen szereplők között. A mindent átító világos kéktónus mégis hűvös lehelletként sejteti, mind ez nem a valóság. Ott ez a fiatalember, nem az apja. De olyan jó lenne. Játsszuk most ezt! Kiálthatna a kislány. De inkább csak sóhajtana. Ez a kép is egy ilyen sóhajtás. Csalóka ragyogó fényjáték, mint a jégtükrön kacérkodó napsugár, melyet, ha megérintünk, fázik a kezünk.

Ilyennek látom én Káli-Horváth Kálmán művészetét! Olyannak, aki sokkal többet ad annál, mint amit a képeken szereplő tárgyak, személyek számbavételével leltárba veszünk.

A lélek portréjának festője. A színeket és formákat hangjegyekként használja. A stílusok csak ütemek kottájában. A hangverseny még folytatódik.